

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

הרב יצחק בירך זסקל

טל: 0527611435 פקס: 0722579363 y.b.daskal@gmail.com

בס"ד, גליון ק, סוכות-בראשית, תשע"ה

בית הוראה "בינת המשפט" לעניני ממונות

הלואה שירד ערך המטבע

הנה מעותיך צרורים ומונחים בתוך ביתי, בוא וטול מעותיך, והמלוה מסרב מלקחתם, ונגנבו או נאבדו, פטור הלואה. וכאן כתב דהלוה חייב לשלם. משום הכי כתב מורי ורבי ר' משה איסרליז דכאן מיירי דעדיין הוא בתוך זמן הלואה. ועיין מה שכתבתי עוד ביישוב זה שם בסוף סימן ק"כ בסמ"ע [סק"י]. ועל ישוב זה קשה, דאם כן דכאן איירי בתוך הזמן, למה מסיק וכתב דבכה"ג בפקדון פטור, הא כתב המגיד משנה בפ"ז מהל' שאלה [היי"א] דאין הנפקד יכול להכריח להמפקיד לקבל פקדונו ממנו תוך הזמן כשהפקידו לזמן ידוע, שיכול לומר לו קיבלת עליך שמירתו עד זמן ידוע, וכ"כ המחבר בסימן רצ"ג סעיף א' [אם לא שתאמר דשם מיירי שאינו רוצה לשמרו כלל והוי כמזיק בידים, וכמ"ש לקמן סימן צ"ה סעיף ד', משא"כ כאן דמיירי שנגנבו ונאבדו בלי פשיעתו] עכ"ל.

שיטת הטורי זהב והב"ח

והט"ז (סימן עד) כתב וז"ל: "סעיף ג' בהג"ה. והוא בזמן. הסמ"ע [סק"ח] פירש דהיינו בתוך הזמן, ומשום הכי חייב הלואה, מה שאין כן בסימן ק"כ דפטור הלואה, דמיירי בהגיע זמנו. ודבריו תמוהים, כיון דשם עיקר הטעם משום פרעון בעל כרחו הוי פרעון, ואם כן בתוך הזמן נמי יכול לפרוע בעל כרחו, כל היכא שאין ניכר הקלקול, כמ"ש ריש סימן זה. ועוד קשה, מאי מסיק רמ"א בפקדון פטור הנפקד, דבתוך זמן ודאי אינו פטור כמ"ש סימן [רצ"ג סעיף א'], ובסמ"ע הרגיש בזה ולא תירץ כלום. ובאמת דברי רמ"א כפשוטן דנמשך אחר דבריו בד"מ [סעיף ה'], דהב"י [מחודש ב'] הביא דברים אלו של רמ"א בשם מצאתי כתוב בשם [הראב"ן], ואותו הכותב הוקשה לו על מה שכתב אבל בפקדון פטור, וז"ל, ואני אומר אם הפקדון מעות ומותרין להשתמש שאינן כרוכין בקשר משונה, אמאי לא חייב באחריותן כיון שיכול להשתמש בהן, ועל זה חלק הרמ"א בד"מ כיון שכלתה שמירתו לא יתחייב בע"כ. ומה שתמה הסמ"ע [בסק"ט] דאדרבה כיון שא"ל טול שלך והוא לא נטל המעות, גילה דעתו המפקיד שא"צ למעות, וממילא יש רשות להנפקד להשתמש [מ"ה] חייב. אין מקום לתמיהה זו, דמהיכתי תיתי דאזלת בתר דעת המפקיד, זיל בתר דעתיה דנפקד שאינו רוצה להיות בשמירתו של זה עוד. על כן פשוט ליה לרמ"א דפטור בפקדון כשהגיע הזמן אף על פי שמותר להשתמש בהם, ועל זה רמז רמ"א במ"ש והוא בזמנו, ר"ל בהגיע הזמן, וכן מציינו בלשון התלמוד ריש ב"ב [ה' ע"א] בא בזמנו כו', וכהנה רבות, וכתב זה בשביל פקדון דסיפא, שכתב אבל פקדון בכה"ג פטור, ר"ל כשהגיע

הנידון

"לוייתי מידיד בארגנטינה הלוואה בפזו [המטבע של ארגנטינה], צמוד לדולר. סך ההלוואה היה עשרים אלף דולר. כשהגיע זמן הפרעון הכנתי את הכסף במטבע פזו צמוד לדולר בביתי, ואמרת למלוה שיבוא לקחת את כספו. המלוה התרשל ולא בא. לאחר זמן חל פירות גדול מאוד במטבע הפזו, ועלי להוסיף הרבה כסף לסך שווי שערים אלף דולר. נפשי בשאלתי, האם הפסד זה עלי, או על המלוה, שלא בא לקחת את מעות ההלוואה."

תשובה

אתה פטור לשלם

ביאור התשובה:

סתירה בדברי המחבר והרמ"א

כתב המחבר (הלכות אפותיקי סימן קכ, ב) וז"ל "במה דברים אמורים, בסתם, שלא גלה המלוה דעתו שאינו רוצה לקבלם; לפיכך אם זרקו לו ונאבד, חייב, שאומר לו: אילו נתת לי הייתי שומרם. אבל אם אמר לו הלואה: הילך מעותיך, ולא רצה המלוה לקבלם וזרקם לפניו, אם הוא במקום שמלוה משתלמת שם, נפטר ואינו צריך להביאם לב"ד, דפרעון בעל כרחו פרעון. וכן אם אמר לו: הנה מעותיך צרורים בביתי בא וטול מעותיך (וע' לקמן סי' ע"ד ס"ו), והמלוה מסרב מלקחתם, ונגנבו או נאבדו, פטור הלואה, אלא אם כן פשע בהם ונגנבו או אבדו. הגה: ויש חולקים בזה" ע"כ.

מבואר דלפי המחבר, אם אמר הלואה שמעותיך צרורים בביתי, וסירב המלוה לקחתם הרי זה כפרעון חוב, ואינו חייב באונס המעות, ואפילו לא בגנבה ואבדה, דאינו שומר שכר, אבל אם פשע ומחמת זה נגנב או נאבד חייב.

והקשו על המחבר ממה שכתב הרמ"א לעיל בסימן עד, ג וז"ל "הגה: לוח שאמר למלוה: טול מעותיך, והוא בזמן, והמלוה אינו רוצה לקבלם, והם צרורים ומונחים ביד לוח ונגנבו או נאנסו, הלואה חייב לשלם. אבל בפקדון בכי האי גוונא, פטור (ב"י מ"כ) עכ"ל וכתב הסמ"ע (שם ס"ק ח) "וזה"ל והוא בזמן. נראה דר"ל והוא בתוך הזמן, והוסיף מור"ם לכתוב כן, כדי לישב דלא תקשה אמה שכתב הטור ופסק המחבר גם כן לקמן בסוף סימן ק"כ, לוח שאמר למלוה

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

מהלוח להביאם אליו, כבר נפטר מאחריות המלוה [שזה כעין נתינה, שהרי רוצה לבוא לביתו, והמלוה מונע אותו, ומדוע שיבוא סתם].

והנה הטעם שלא מתרץ הסמ"ע שיש מחלוקת בין הרמ"א למחבר, מבאר הש"ך בסימן ק"כ ס"ק ד, דהסמ"ע סובר שמה שכתב הרמ"א בסימן ק"כ דיש חולקים, אין כונתו דחולקים לגמרי על דברי המחבר, [נדאם כן היה לו לכתוב בלשון אחר, דאין הלכה כדברי המחבר], אלא כונת הרמ"א דיש חולקים שאפילו פשע פטור, אבל אין חולקים על יסוד דברי המחבר.

שיטת הש"ך

והנה גם הש"ך (סימן ק"כ ס"ק ד) סובר כשיטת הסמ"ע דהיש חולקים ברמ"א היינו לענין פשיעה, אבל הרמ"א אינו חולק על דברי המחבר. וכדי ליישב הסתירה מסימן ע"ד מיישב הש"ך (סימן ק"כ ס"ק ג), וז"ל "הנה מעותיך צרורים - עיין בסמ"ע ס"ק י' עד גם לעיל סי' ע"ד ס"ג כתב מור"ם בהג"ה דלוח אינו נפטר באמר לו בא וטול זודך, ולפי עניות דעתי, דשאני התם דלא אמר לו הלוח שהם צרורים, רק שמור"ם כתב שהם צרורים, לכך חייב מטעם המפורש במצאתי כתוב שם, אילו מזדמן ליה עסק, מי לא מזדבן בהו, אבל הכא שאמר לו שהם צרורים, מיד שאמר לו כך, הרי הם ברשות מלוה, ושוב לא יוכל להשתמש בהן לכך פטור. ובזה מתורץ נמי מה שהקשה מלקמן סי' קצ"ח סי"ז, וכן הוא בדברי רבי"ה במרדכי פ' מי שאחזו. והני מילי דפטור, היינו היכא דבידו מזומנים להחזיר לו וזה הניחם לפניו, או בביתו, והמלוה או המפקיד הלכו להם, אבל אם אינו תופס מזומנים, ואומר אני אביא לך פקדוניך כו', ואף על גב דראבי"ה אפילו בפקדון קמחייב באינו תופס מזומנים י"ל דהיכי שאומר טול את שלך מודה רבי"ה דפטור בפקדון כמ"ש מור"ם בסי' ע"ד ע"ש ע' בתשובת ר"ש כהן ס"ב סי' צ"ט עכ"ל.

הנה מבואר בשיטת הש"ך, דאפילו אין הלוח אומר למלוה שרוצה להביאם לביתו, אבל מודיעו שהם צרורים עבורו, מיד שאמר לו כן אסור ללוה להשתמש בהם לצרכו, והם נעשים כספים של המלוה, לכן נפטר הלוח מאחריותם, מה שאין בסימן עד לא אמר לו שהם צרורים, אלא שהרמ"א כתב שכך הוא המציאות, אבל לא אמר לו בפירוש שהם צרורים עבורו.

העולה משיטת הש"ך שפילו לא אמר שמביאם למלוה לביתו נפטר מאחריותם, וסגי במה שאומר שהם צרורים עבורו כבר, כאילו זכה בהם המלוה, ואין הלוח יכול להשתמש בהם כלל, ולכן נפטר מאחריותם.

שיטת הגר"א

ולא זכיתי להבין את שיטת אדונינו הש"ך ותירוץ השני של הסמ"ע, דהרי הלכה רווחת היא שהלוח חייב להביא המעות למלוה, וכל זמן

הזמן. ומה שהקשה הסמ"ע סימן ק"כ [סק"י] דהלוח פטור. אין כאן קושיא, דהא גם שם הביא רמ"א ויש חולקין, והיינו המרדכי פרק מי שאחזו [סי' תכ"ח], שכתב בהדיא הטעם כמ"ש בשם רב"ן ע"ש במרדכי, והיינו, משום שיש רשות ללוה להשתמש הויין ברשותו עד שיוציאם מתחת ידו, כל זה נלע"ד, וכן ראיתי אח"כ בספר ב"ח [סעיף ה']. ועיין מ"ש [הסמ"ע שם] בישוב דברי הטור כאן עם סימן קצ"ח עכ"ל.

העולה מדברי הב"ח והטורי זהב, דיש מחלוקת בין הרמ"א למחבר בדין זה. דלמחבר באמת נפטר מאחריות המעות כשמודיע למלוה שהמעות מוכנים לפרעון, ולרמ"א אינו נפטר, ועל זה כתב הרמ"א בסימן ק"כ דיש חולקים, והם החולקים שמביא הרמ"א בסימן ע"ד. ובאמת לפי שיטה זו דברי המחבר צריכים עיון גדול, איך נפטר הלוח מאחריות המעות ללא שפרע המלוה ממש, והרי חובת הלוח להביא המעות למלוה.

שיטת הסמ"ע

וכאן בסימן קכ (ס"ק י) כתב הסמ"ע, וז"ל "ועל כורחך צריך לומר, דמה שכתב "והוא בזמן" רצונו לומר שכלה הזמן והגיע זמן הפרעון, ואפילו הכי חייב באונסין. לכן צריך לומר דמה שכתב כאן דפטור, דאינו נפטר בזה כי אם כשאמר לו תחילה הא לך מעותיך, וכשלא רצה המלוה לקבלם, אמר לו מאחר שאינך רוצה לקבלם, הנה אוליכם לביתי ויהיו שם מונחים צרורים, ואתה תבוא אחרי לכשתרצה ותטלם משם. ומה שכתב הטור והמחבר סתם וכן אם אמר לו הנה מעותיך צרורים כו', אדלעיל מיניה קאי, דאמר לו הילך מעותיך ולא רצה לקבלם והשליכם לפניו דפטור, על זה כתבו וכן אם לא השליכם לפניו, אלא הוליכם לביתו ואמר לו הנה מעותיך כו'. ועוד יש לומר, דמה שכתב הטור והמחבר כאן הנה מעותיך צרורים בביתי בוא וטול, אינו רוצה לומר בוא לביתי אחריהן, אלא רצונו לומר הכן נפשך לקבלם ואתנם לך, כי מעותי צרורים בביתי ואביאם ליתנם לך בכל עת שתרצה, והמלוה מסרב, בזה דוקא קאמר דפטור, ועיין דרישה [שם] מ"ש עוד מזה עכ"ל.

העולה משיטת הסמ"ע דלפי תירוץ ראשון, אין הלוח נפטר מאחריות המעות אלא אם כן הביא לו מעותיו והלה סירב, אז הוי פרעון בעל כורחו פרעון, ונפטר מאחריות המעות. ולפי תירוץ שני אפילו לא הביאם ממש למלוה, אלא אמר לו שרוצה לבוא לביתו לתת לו, והמלוה מסרב נפטר מהאחריות. ובסימן עד איירי שאינו אומר למלוה שרצונו להביאם לו, אלא רק מודיע שהם בביתו ויכול לבוא לקחתם, לכן הם באחריות הלוח, כיון שחובה על הלוח להביאם. ובתירוץ ראשון סובר הסמ"ע שצריך להביאם ממש, ובתירוץ ב' מחדש שאין צריך להביאם ממש, אלא מספיק שמודיע למלוה שרוצה להביא, והמלוה מסרב שיבוא, כיון שהמלוה מונע

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

המחבר על פי ביאור הטורי זהב והב"ח. וכיון שהסמ"ע והש"ך והגר"א חולקים בתוקף, בזה בודאי חייב הלוח לשלם כפי ערך ירידת הכסף, וכפי שפסקו בשו"ת בית יהודה והדובב מישרים על פי הדברי גאונים.

אבל אם אמר לו שהם צרויין ומונחים בביתו בשבילו אף על פי שלא זכיתי להבין שיטת הש"ך אבל כיון שפסקו כותיה בבית יהודה, ודברי הגאונים, והדובב מישרים, קשה להוציא ממון מהלוח נגד פסק אדוננו הש"ך.

ולחיבת הקודש אני מעתיק לשונות הבית יהודה, דברי גאונים, והדובב מישרים.

שו"ת בית יהודה חלק חושן משפט סימן יז

ענין לוח שרצה לפרוע חובו והמלוה משתמיט, והוזל המטבע, אם עדיין עומדין המעות ברשות בעלים.

תשובה בענין הלוח הנה כתב הטור סי' ק"ך וז"ל הלוח מעות מחבירו הם באחריותו עד שיגיעם ליד המלו' או ליד שלוחו ואם זרקן בפניו ונאבדו חייב. לא מיבעי' סתם אלא אפילו אמר לו זרוק לי חובי וזרקו קרוב למלוה ונאבדו חייב דמסתמ' זרוק ושומר קאמר ליה. אבל אם אמר לו המלוה זרוק לי חובי והפטר וזרקו אפי' רחוק למלו' ונאבד קודם שיגיע לידו פטור שהרי הרשהו בכך. ואם אמר לו זרוק לי חובי בתור' גיטין אז יש לו דין גט שאם זרקו לתוך ד' אמותיו של המלוה ונאבדו פטור שכבר זכה בו. זרקו חוץ לד' אמותיו אם יכול המלוה לשמרו אפי' רחוק ממנו זכה בו ונפטר הלוח ואם הלוח יכול לשמרו ולא המלו' אז לא יצא עדיין מרשותו וחייב ואם שניהם יכולים לשמרו אז הוא ברשו' שניהם ואם נאבד משם נאבד לשניהם עכ"ל. והנה בחלוק' זרוק לי חובי והפטר דפטור הלוח אפילו רחוק מהמלוה כן כתב בעל התרומות ריש שער ג' וכן מוכחת דעת הרמב"ם ז"ל וכמו שסיים בע"הת וז"ל ועל דרך זה פסק הרמב"ם ז"ל עכ"ל. ותמהתי על דברי המ"מ שמסכים דעת הרב לדעת הרשב"א ז"ל וכבר תמה על דבריו בעל גד"ת והניח הדבר בצ"ע יע"ש.

ולכאורה איפשר ליישב דלכ"ע יש חילוק בין זרוק והפטר ובין זרוק בתורת גטין דהך דגיטין פ' קרוב לו אם יכול לשמרו כסברת מ"ר הכי בגמ' ופסק הרב ז"ל בה' גירושין כותיה. ואם נאמר דהך ברייתא דקתני וכן לענין החוב ר"ל זרוק והפטר צ"ל דפי' קרוב דוקא תוך ד' אמות ואהא פריך מאי למימרא אבל חוץ לד' אמות אע"פי שיכול המלוה לשמרו אין הלוח נפטר בכך דפירוש זרוק לי לרשותי קאמר משא"כ באומר זרוק לי בתורת גטין דאם קרוב למלוה דפירושו יכול לשמרו אע"פי שרחוק מאה אמה כאלו הגיע לידו ונמצא דבאומר זרוק לי בתורת גטין עדיף לפיטור טפי מהאומר זרוק והפטר וכל זה

שלא הביאם לו, לא נפרע חובו, ובמה יפקע מהמעות אחריות הלוח, והרי כל זמן שלא פרע הם מעות מלוה. ושמחתי שמצאתי הדברים מאירים ומפורשים בביאור הגר"א (סימן ק"כ ס"ק ו) וז"ל [בתוך הדיבור] "אבל מ"מ במלוה לא מהני כנ"ל עד שיתן אותו לידו, ולא ירצה לקבל, וכן משמע ברי"ף שם בעובדא דשומשמי שאמרו כ"ש דאי אפיקנון לצרכיה דאפי' אי הוי פקדון גביה ואפיקנון כו' משמע דאף במקום שא"צ לקבל מי שפרע חייב באונסין, מדקאמר אפילו אי הוי פקדון כו', ושם מבואר בהדיא החילוק שבין הלוחא לפקדון, ומשום טעם מי שפרע אין חילוק בין מלוה לפקדון ודברי טוש"ע צ"ע כו' עכ"ל. עיין שם, שמאריך ומאיר עינינו בביאור מקור השיטות ופוסק להלכה דלעולם לא נפטר הלוח רק היכא שמביאם לביתו של המלוה ואינו רוצה לקבלם, אז אמרינן דנתינה בעל כורחו הוי נתינה והוי פרעון חוב.

הלכה למעשה

והנה ירידת ערך המטבע היא אונס. ולפי זה לוח שיש בידו מעות פרעון והודיע למלוה, ואמר לו שהם תחת ידו ולא בא המלוה לקחת מעותיו וירד ערכן, תלוי באשלי רברבי, דלפי הב"ח והטורי זהב הוא מחלוקת המחבר והרמ"א, דלמחבר בסימן ק"כ פטור הלוח מיד שאמר למלוה, והם באחריות המלוה. ולרמ"א המעות באחריות הלוח, ואם כן למעשה תלוי אם בעלי הדין בני אשכנז או ספרד, דלנוהגים כהמחבר פטור הלוח, ולנוהגים כרמ"א חייב הלוח. והגר"א הכריע להלכה כשיטת הרמ"א, שלעולם לא נפטר עד שיבוא למלוה ויפרע לו ויסרב.

ולפי הסמ"ע והש"ך לא נחלקו בזה המחבר והרמ"א. לפי הסמ"ע בתירוץ ראשון רק אם הביאם לבית המלוה, וסירב לקבלן נפטר הלוח, אבל בהודעה לעולם נשאר חייב. ולפי תירוץ שני, אפילו לא הביאם ממש, אלא אמר למלוה שרוצה לבוא לביתו ולהביאו לו, והמלוה מסרב גם בזה כבר נפטר.

ולפי הש"ך אפילו לא אמר שמביא את המעות לביתו, ואפילו לא אמר שרוצה להביא המעות לביתו, אלא הודיע למלוה שהם צרויין ומונחים בביתו עבורו, ואז אסור ללוח להשתמש בהם, והרי הם בבעלות המלוה ונפטר הלוח מאחריותן.

ובאמת כבר מצאנו שבשאלה שלנו כבר דנו האחרונים, ופסקו בזה כשיטת הש"ך, והם הגאון רבי יהודה בן יצחק עייאש זצ"ל בשו"ת בית יהודה חושן משפט סימן יז עיין שם שמאריך בזה. והביאו להלכה הגאון רבי חיים אריה כהנא זצ"ל, בספרו דברי גאונים (לל נח, ג) וכן פסק בדובב מישרים חלק א' סימן צ' עיין שם.

העולה מזה בנידון דידן, שרק הודיע למלוה שהמעות תחת ידו, ולא אמר לו שהם צרויין, ולא אמר שרוצה להביאם לו, ולא הביאם לביתו, לכל השיטות חייב הלוח באונס המעות, מלבד לפי שיטת

בינת המשפט

עניי ממונות אקטואליים

אדעתא דמכירה ונתבטלה מחמת דאיקור שומשמי חזרו המעות להיות דינם כמו פקדון משא"כ בחוב דהלוואה דמיירי בי' הטור לעולם המעות באחריותו עד שיצור אותם ויניחם חתומים וגם יסרב המלוה לקבלם דהוה כפקדון.

ולפ"ז משמע דלא יפטר הלוח מהאחריות עד שיודע למלוה שהמעות הם צרורי' וחתומים דאז נעשו פקדון וכשאומו' לו אחר כך בוא וטול מעותיך נפטר הלוח וניחא נמי דברי המצאתי כתוב שהביא מרן ב"י ס"ס ע"ד והעתיקו מור"ם ז"ל בהג"ה שם וז"ל לוח שאמר למלוה טול מעותיך והוא בזמן והמלוה אינו רוצה לקבלם והם צרורי' ומונחים ביד לוח ונגנבו או נאנסו הלוח חייב לשלם אבל בפקדון ככה"ג פטור עכ"ל דאין בזה סתירה דהמ"כ מיירי בלא אמר למלוה אלא טול מעותיך וכה"ג דאומר תא ושקול וזו"ק לא מיפטר מהאחריות אלא בפקדון ומ"ש והם צרורי' וחתומים אינם דברי הלוח אלא הודעה שאמר הדין אף על גב דצרורים וחתומים לעולם חייב ועוד איצטריך משום פקדון דלא מיפטר אלא בצרורי' וחתומים ובמסקנת המצאתי כתוב. וראיתי להסמ"ע שחילק באופן אחר יע"ש דכתב באם היו בידו ואומר לו הילך מעותיך ולא רצה לקבלם ואז אמר הנה אוליכם לביתי ויהיו מונחים צרורים אז נפטר הלוח כו' והוא דוחק מצד הלשון גם מצד הסברא אתי במכ"ש אין להאריך. שוב מצאתי כדברי בספר הש"ך יע"ש.

ומעתה נחזור לנדון דידן דהענין היה שהיו המעות משכונה על הקרקע ועדיין לא הגיע הזמן וא"ל המלוה אם תרצה לפורעני במט' פלוני בתוך הזמן ובתוספת כך וכך במט' הנד' לפי המעות ונתקשרו בקנין ושטר על האופן הנד' וכשהזמין הלוח המט' הנזכר א"ל לממשכן הנד' בוא וטול מעותיך הרי הם מוכנים והמלוה לא פירש דעתו שהוא מסרב מלקבלם אלא היה משתמיט והי' אומר לו הן הן עד מחר או לעת ערב וביני ביני הוזלו המטבעות הנד' ורוצה הלוח לפורעו בהם בערך הראשון מפני שטוען שהיו עומדים באחריותו שהרי מוכנים הם. ולפי מה שהקדמנו דבר ברור דאין בטענתו ממש. חדא דכיון שהוא בתוך הזמן לכ"ע נתינה בעל כרחו לא הוינא נתינה שהרי לא נעשה אותו קשר ביניהם אלא לטובת המלוה שרצה לקבל מעותיו קודם הזמן ומשום ההיא הנאה גמר והסכים לקבלם בתוספת וכשיחזור בו יעמוד הדבר על עיקרו הראשון.

ועוד דהרי כתב הראב"ד ז"ל הביאו בעל התרומות שם וז"ל ואף אם נאמר שהלכה כרב פפא דנתינה בעל כרחו לא הוינא נתיני' יש לנו לוי' דלא דמי להני דחוב דבתי ערי חומ' שאני דהיו מכירת ממכר גמור ומדינא ארעא לא הדרא ורחמנא אמר דתיהדר והוי כחזור ולוקח ממנו פעם אחרת ואינו יכול להתקיי' אותו מקח אלא מדעתו לולי תקנת הלל כו' ולפיכך בזה אינה נתינה דנתינה שלא מדעת שבידו לעכב הדבר שעדיין לא נגמר לצאת מרשותו מה שהיה שלו עכ"ל ה"נ במשכנתא דידן דהוי אתרא דלא מסלקי בתוך הזמן דינא כמכר

לדעת המ"מ אבל לדעת הטור ובע"ה מוכח להפך דבאומר והפטר בכל ענין פטור וכמו שמשין דברי הרמב"ם ז"ל. מיהו גם לדעתם איפשר לומר דאין הלוח נפטר אלא א"כ יצא הממון חוץ מד' אמותיו דבעודו תוך ד' אמות לא חשיב יצא מרשותו ולזה דקדקו בלשונם וכתבו אפי' רחוק למלו' ולא כתבו אפי' קרוב ללוח ודוק. ולא ראיתי להסמ"ע שהעיר בזה. עוד סיים הטור וז"ל וכתב הרמב"ן דכל זה מיירי בסתם שלא גילה המלוה דעתו שאינו רוצה לקבלם לפיכך אם זרקו לו ונאבד חייב שאומר לו אלו נחתם לי הייתי שומרם אבל אם אמר הלוח הילך מעותיך ולא רצה המלוה לקבלם וזרקם לפניו אם הוא במקום שמלוה משתלמת שם נפטר ואינו צריך להביאם לבית דין דפרעון בעל כרחו הוי פרעון. וכן נמי כי א"ל הנה מעותיך צרורים ומונחי' בביתי בוא וטול מעותיך והלה מסרב בו ונגנבו או נאבדו הלוח פטור אא"כ פשע בהם ונגנבו או נאבדו עכ"ל.

ודע דסברת הרמב"ן ז"ל הנד' סובבת לפי לישנא בתרא דגבי תקנת הלל בפ' מי שאחזו דף ע"ה דמינה נשמע דנתיני' בעל כרחו הויא נתינה ולפיכך בהגיע זמן פרעון החוב אם אין המלוה רוצה לקבלם וזרקם בפניו או הניחם בביתו צרורים ונגנבו הרי הם ברשות המלוה אבל בלא הגיע לכ"ע לא הויא נתינה דהרי מהך דבתי ערי חומה ילפינן לה דמיירי כהגיע הזמן וכמו שמבואר שם בבע"ה הת' אבל הרמב"ם ז"ל הביאו בע"ה שום חולק ופוסק כלישנא קמא דנתינה בע"כ לא הויא נתינה וכדחייית רב פפא עיין בספ"א מה' גירושין מ"ש הרב המגיד שם אין להאריך. ואיפשר שזו סברת דיש חולקי' שכתב מור"ם ז"ל בהג"ה ועיין בש"ך שם. ואיך שיהיה קי"ל כמ"ש הטור והש"ע בשם הרמב"ן ז"ל דנתינה בעל כרחו הויא נתינה ויש לדקדק בחלוקה שנית דכתב הטור באומר הנה מעותיך צרורים בוא וטול מעותיך כו' דבלשון הרמב"ן לא נזכר' חלוקה זו ומרן ב"י לא גילה את מקורה.

ולכאורה נראה דילפינן לה מהך עובדא דשומשמי דפר' הזהב דמשמע מהתם טעמא דאתניסו למוכר אלא משום דבעי לקבולי מי שפרע אבל אי לא מקבל מי שפרע לא הוי אפילו שומר חנם ופטור מכל תשלומין וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהל' מכירה וז"ל אבל אם חזר בו המוכר הרי המעות ברשותו וחייב באחריותו ואע"פי שחזר ואמר ללוקח בוא וטול את שלך עד שיקבל עליו מי שפרע ויאמר לו אחר כך בוא וטול את שלך ע"כ. אלמא דאם קיבל מי שפרע ואמר טול את שלך נפטר מן האחריות אע"פי שהמעות עדיין הם בתוך ביתו. ומ"מ יש לדחו' דלפי דברי הטור משמע דוקא בצרורי' וחתומי' וגם מסרב לקבלם אבל בהך עובדא דשומשמי משמע אף על גב דאינם צרורי' ואפי' לא סירב לקבלם שהרי כתב המ"מ שם שדעת הרמב"ן ז"ל היא אפי' בהוציא המעו' ואינן בעיני פטור יע"ש. וצ"ל הטעם דשאני התם כיון דהמעו' קבלם המוכר

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

לשון הדובב מישרים חלק א סימן צ

ב) ועל דבר הדין תורה שבא לפני כ"ת בראובן שלוה משמעון 50 דאלאר, ואחר ההלואה בא שמעון ודרש מראובן שיתן לו שטר, ונתן לו שטר על סך 444 זהובים כאשר היה אז השער על 50 דאל. ובקיץ העבר כאשר התחיל הדאל. לירד אחורנית אמר ראובן הלוה לשמעון שמוכן להחזיר לו את החוב 50 דאל. ושמעון לא רצה כי אם זהובים, וכאשר חלף עוד איזה זמן והדאל. נפל עוד יותר שוב אמר ראובן לשמעון שהדאל. מונחים אצלו, ובאו לפני כ"ת לדון.

הנה לדעתי דברי כ"ת נכונים שהמלוה נאמן שהיה ההלואה על חשבון זהובים, ואין בטענות הלוה ממש שנתן רק לבטחון, וכיון שערך את השטר על סך 444 זהובים מדויק כאשר עמד אז השער מחמשים דאל. וא"כ הוי כעשאן דמים ומחויב לסלק לו זהובים, וכאשר הביא כ"ת מהנתיבות המשפט סוף סי' ע"ד דאם הלוה לו אדומים וחשב עמו על זהובים מחויב לסלק לו זהובים, ובפרט בשטרות שלנו שיש להם תוקף ועוז ע"פ דינא דמלכותא, א"כ הוי ככתב יד שנכתב בו נאמנות דנאמן המלוה, ועיין בנוב"י קמא [חור"מ] סי' י' ובתומים סי' ס"ט סק"ה ובשו"ת בית שלמה [חור"מ] סי' ל"ט, ועיין ג"כ בש"ך סי' פ"ב ס"ק כ"ז, א"כ פשוט הוא שהמלוה נאמן.

ובמה שכת"ה נסתפק יען שהלוה דרש כמה פעמים מן המלוה שילך עמו לד"ת ורוצה להשליש לו המעות, א"כ י"ל שההיזק שעלה מן השעה הוא חייב המלוה להפסיד, כבר העלה בשו"ת בית יהודא [ח"א חור"מ סי' י"ז] מובא בדברי גאונים כלל נ"ח [אות ג'] בלוה שרצה לפרוע החוב והמלוה השמיט את עצמו מלקבל וביני ביני הוזל המטבע, והעלה שם דעיקר כחילוק הש"ך שמחלק בסי' ק"כ ס"ק ג' דמתרץ הסתירה משם לסי' ע"ד [ס"ג ברמ"א] דרק בצרורים וחתומים ביד הלוה אזי הם באחריות המלוה, משא"כ בשאינם צרורים שפיר הם באחריות הלוה לענין יוקרא וזולא עיין שם, ובפרט בנדון דידן שהיה מחויב ליתן לו זהובים לא חשיב כאילו נתן לו המעות צרורים, וז"פ. ומה שגרס לו היזק לא חשיב גם גרמא כיון שלא היה מחויב ליקח, ובפרט לדעת הראב"ד ז"ל [בהשגות על הרי"ף כתובות מ"ד ע"ב מדפי הרי"ף] המכוין להנאת עצמו אינו חייב על דינא דגרמי עיין שם, ובש"ך סי' ס"ו ס"ק פ"א מה שכתב בזה, ועיין בש"ס ב"מ דף מ"ט [ע"א] והא בעי לקבולי עליה מי שפרע אמר להו הכי נמי ע"ש, ועל כן דברי כ"ת נכונים להלכה.

ביד המלוה ונתינה שלא מדעתו לא היא נתינה שבידו לעכב הדבר עד הגעת הזמן. ועוד דבין לחילוק הסמ"ע בין לחילוק שלנו בעיני מיהא צרורים וחתומים ממש והכא ליכא מידי דצייר וחתים ובעיני נמי שיסרב מלקבלם דהיינו שיאמר שאינו רוצה לקבלם אבל כשלא גילה דעתו הדרן לדין ראשון אפי' בזרקם לפני המלוה סמוך לרשותו לא נפטר מאחריותם לענין אונסין והה"נ לענין יוקרא וזולא. והוצרכתי לבאר דין זה לאפוקי מסברת החולקים בזה. עד כאן לשון הבית יהודה.

לשון הדברי גאונים - כלל נח אות ג

"מטבע עלייתן וירידתן בחשבון המטבעות והסלעים והשקלים עיין בחת"ס יו"ד סימן רפ"ט כ דין מטבעות לענין עלייתן וירידתן לענין פירעון החוב ולענין מקח וממכר. ע"י בסער זכור לאברהם חור"מ ח"ב ערך מטבעות מה שצ"י בזה להשוסקים. ועיין בזה בשבות יעקב ח"ב סי' קע"ה ובמעשה חייא סי' י"ז. ובחתם סופר חור"מ סי' נ"ח ס"ג ס"ד ס"ה ע"ד. ועי' בשו"ת הר המור סי' ל"ז ל"ח בענין שינוי באנקאנאטיין ע"ע נימוסי הקיר"ה איך לנהוג בערעון חוב וכתובה ע"ש באורך ועי, בוזת"ס יוד סי, רפנו. ג לוח שרצה לפרוע חובו והמלוה משתמיט מלקבל. וביני ביני הוזל המטבע. ובא השאלה אם הם עומדים ברשות הלוה או הנולוה. עיין בשו"ת בית יהודה להגאון מו"ה יהודה עייאש ז"ל חור"מ סי' י"ז שהעלה דהעיקר כחילוק הש"ך שחילק בסי' ק"כ ס"ק ג' שלא יקשה מהא דסימן ע"ד סעיף ג' בהג"ה. בלוה שאמר למלוה טול מעותיך והמלוה אינו רוצה לקבלם ונגנבו או נאנסו דהלוה חייב לשלם יעו"ש דלא כמו שחילק הסמ"ע בסימן ע"ד ס"ק ח' דהג"ה הני"ל מיירי בתוך זמנו. ועוד דבין לחילוק הסורע בין לחילוק תש"ך בעיני על כל פנים שיהא המעות צרורים וחתומים ממש ביד הלוה ובעיני נמי שיסרב המלוה מלקבלם. ובנ"ד לא היו צרורים וחתומים. ואף אם היו. הלא המלוה לא נילה דעתו בעירוש שיאמר שאינו רוצה לקבלם רק אשתמוטי קמישתמיט הדרן לדינא דאעילו בזרקם לפני המלוה סמוך לרשותו לא נעטר מאחריותם לענין אונסין. והיינו לענין יוקרא וזולא ע"ש כי קצתתי. ועי' בחור"מ סי' הני"ל באחרונים ד שותפים במו"מ. או עיסקא שהוזל המטבע או נשתנה. ועי"ז יש הפסד בהערדם זה מזה איך יתנהגו בהעסד המטבע עי' שרת מהר"ם אלשיך סי' קט"ו קט"ז קכ"ט ה מי שמכר לחבירו סחורה וזקף עליו המעות במלוה על טאלי"ר או באנקאנאטיין ובעת הפירעון הוזלו המטבעות הנ"ל. עיין בשו"ת בית אפרים חור"מ סי' ד' באורך ו וע"ש בסוף התשובה הנ"ל בסיומא דמיסקא שנסתפק היכא שראובן התחייב עצמו להעמיד סחורה לשמעון לזמן עלוני. והוא ישלם לו בזמן קבלת הסחורה באנקאנאטיין ואח"כ בזמן ההוא עלו הבאנקאנאטיין או ירדו אם מחויב לקיים המקח יעו"ש.

בית הוראה "בינת המשפט", נותן מענה לכל פונה בכל עניני ממונות – שלא על מנת לקבל שכר. כל המעוניין להנציח קרוב לעילוי נשמתו, על גליון "בינת המשפט", או מי שנדבה ליבו להרים תרומה להחזקת המפעל הגדול הזה, ולהפצת הגליון, אפשר לשלוח תרומות לכתובת: ת.ד. 607 בני ברק. מיקוד 5110501 לפרטים: טל, 052-7611435